

El parlar del Penedès i Torredembarra

Ramon Marrugat Cuyàs
Filòleg

Fa un parell d'anys que es va constituir una nova secció de l'Institut d'Estudis Penedesencs dedicada a l'estudi del parlar del Penedès, un parlar que forma part del català central, el qual, al seu torn, en la divisió dialectal de la llengua catalana, s'encabeix en el que s'ha convingut a dir-ne Oriental, en una classificació fonamentada en el sistema fònic vocàlic, la qual, ve a tomb de recordar, va ésser formulada per primera vegada pel penedesenc Manuel Milà i Fontanals.

En el panorama de la dialectologia catalana actual és ara mateix un buit notori l'absència d'estudis sobre la parla del Penedès i, tanmateix, és ben evident que alguna cosa s'ha de coure en el territori del domini lingüístic català comprès entre les àrees atribuïdes als parlars camptarragoní i barceloní, ambdós territoris amb problemàtica que ja fa temps que és objecte de l'atenció dels dialectòlegs.

Per això, i potser tal com era previsible, el projecte en marxa d'investigació sobre el parlar penedesenc ha començat a donar fruit de seguida i a omplir aquesta llacuna, mitjançant l'aportació de suficients elements clarificadors que en justifiquen abastament que li puguem atribuir personalitat pròpia.

Podem constatar ara que el parlar usual del Penedès, tot i que és format en part important d'allò que anomenem l'estàndard de la llengua, presenta unes característiques pròpies que el fan identificable. Aquí posarem exemples d'ús que ens ho il·lustrin, alhora que tractarem de parar força atenció als trets particulars i relacionats amb Torredembarra i la seva rodalia.

A l'interès científic inqüestionable se n'hi afegeix un de social. I no pas solament perquè es tracta de satisfer la curiositat natural de saber com parlem, o de quins són els nostres girs i modismes. Molt més enllà, es tracta ben bé de (re)conèixer-nos a nosaltres mateixos, i no pas per subratllar-ne les diferències sinó que, més aviat, per evocar-ne l'enorme riquesa.

Però, alerta! Que el coneixement i conreu dels nostres trets dialectals no ens ha de fer perdre de vista mai els avantatges i la conveniència de la parla comuna estàndard.

I. LA UNITAT ORIGINAL DEL PARLAR PENEDESENC.

La repoblació medieval del Penedès es va produir en un territori erm i hostil, de manera que l'expansió del comtat de Barcelona des del Llobregat al Gaià va ésser un procés necessàriament lent, de prop de dos-cents anys, que són els que van de Subirats i Olèrdola a l'ocupació de Tarragona. Era un territori en el qual, tot i que havia estat intensament romanitzat, la discontinuïtat del poblament havia afavorit que les traces de la societat anterior hi restessin molt escasses o inexistentes.

Ara bé, això no treu que, en el context històric de la llengua catalana, els nous habitants del territori penedesenc, en la mesura que majoritàriament provenien de la Catalunya Vella, encara van poder ésser participants del procés creatiu, amb la particularitat que dels condicionants d'aquest naixement històric, se'n pot inferir la unitat, des de l'origen, de la parla d'aquesta part de la Catalunya Nova, per diverses raons, entre les quals:

- a)Perquè la irrupció dels parlants d'allò que havia de transformar-se en la nova llengua catalana s'hi va produir en un temps relativament curt i en un mateix estadi de la llengua.
- b)Perquè els repobladors van haver d'encarar-se a problemes de subsistència molt semblants per tot el territori penedesenc.
- c)Perquè la presència humana hi va haver de bastir i articular un món nou: llocs de defensa i de culte, masos, pobles, vies de comunicació, conreus...
- d)Perquè com que boi tots els noms de lloc eren de nova creació, llur transparència original articulava un teixit de condicionaments mutus de complementarietat.

Del tou d'exemples de la unitat del lèxic penedesenc actual en tots els

campes semàntics, bastin com a il·lustratius alguns dels que podem observar en el de l'ornitologia:

- a) el nom de *primaveres* que es dona al Penedès a les espècies d'ocells que a la resta de Catalunya denominen mallerengues. Així ho mostra un recull de noms que els estudiosos de l'ornitologia han focalitzat a Ribes, a Vilafranca i a Creixell.
- b) és el que passa també amb els còlits, nom d'uns altres ocells, que reben el nom de *còbits* a tot el Penedès.
- c) el nom de *cagamànecs* que al Penedès s'aplica al bitxac «pel costum de posar-se sobre els mànecs de les aixades».
- d) el noms de *totoliva* i de *barba-roig* aplicats de manera general a tot el Penedès, als cotolius i als pit-roigs.
- e) les metàtesis d'ús comú penedesenc *àliga* 'àguila' i *fredulega* 'fredeluga'.
- f) *gafarró, el fregir del* (soroll de fregir). «El gafarró... A l'època de zel, des que surt el sol canta incansable amb un seguit de notes brillants, formant estrofes que semblen interminables com un xerroteig delicat: al Penedès en algunes contrades diuen que “fregeix” per similitud amb el soroll que fa una paella quan s'hi fregeix alguna cosa.» (Mestre, Avifauna: 140); «Aquests que li van detràs són gafarrons, quan canten, sembla que fregeixin: com los que arreglen l'Espanya en la taula d'un cafè.» (Tarrida, Caçador d'aucells, 14-15).
- g) l'adequació fonètica específica que es fa d'alguns noms al Penedès: sarsset 'xarxet, xarrasclet': «Xarxet. Annas crecca. “Sarsset”.» (Pujol, Ocells Torredembarra); *mixó* 'moixó, ocell'.
- h) Les onomatopeies del cants dels ocells:

coop: «Corb. Corvus corax... en vol fa un ronc, coop!, audible a llarga distància...» (Bàyer/Guasch, Flora Parc Foix, 116).

gac gac: «¡Mireu a baix la pineda quanta garsa! ... escandalitzant amb son etern “gac gac”» (Tarrida, Caçador aucells, 14-15).

juiiiiiic: «Verdum... Té un cant fort... És un crit fort i que algú tradueix per juiiiiiic...» (Mestre, Avifauna, 131).

pit-pit-brau dels pinsans: «aquestos son pinsans, sos colors són blanc i blau, viuen en l'altra part del Pirineu i és son cant lo “pit-pit brau”» (Tarrida, Caçador aucells, 14-15).

quec-quere-quec del gall: «a punta de dia, quan des del Pati del Gall sentiren el primer quec-querequec...» (Alayo, Vint-i-quatre);

«els galls rompien a cantar amb son quequerequec estrident» (Garriga, Nadal pachs, 64); «quan el gall de Nadal esquinçava el silenci de la nit amb un quec-quera-quec ressonant en el món tan enigmàticament, que ningú no sabrà mai si era un plor o una rialla.» (Sabaté, De prop, 347).

set-per-vuit de la gotlla: «com a niador accidental... citarem la guatlla (Coturnix coturnix)... a la primavera, a l'època de la migració prenupcial és fàcil escoltar el seu cant típic de "set per vuit" protegida dins d'un camp de blat» (Mestre, Ocells Penedès, 127); «S'oïa... el set per vuit de la gotlla» (Alayo, Vint-i-quatre).

tot-estiu de la primavera de ratlla: «Parus major. Primavera de ratlla 'mallerenga carbonera'... Quan canta sembla que digui tot-estiu, tot-estiu.» (Bàyer,/Guasch, Flora Parc Foix, 115).

tuit de la xupa: «Otus scops. Xupa, tòtila 'xot'. Molt petit i discret, el seu cant –un tuit breu i agut, repetit cada poc segons– se sent a les nits de primavera i d'estiu...» (Bàyer/Guasch, Flora Parc Foix, 101).

xip-xip-xip dels trencapinyes: «Quan els trencapinyes poblen un bosc crida l'atenció els seus crits de xip-xip-xip...» (Mestre, Avifauna, 144).

xup de l'òliba: Variant de xut, onomatopeia del crit de l'òliba, del mussol i d'altres ocells nocturns.

D'altra banda, les mostres característiques del dialecte penedesenc són abundoses en totes les àrees temàtiques: boi 'quasi, gairebé', correló 'carreró', coscó 'coscoll, garric', morrió 'boç, morral', pèlec 'toll'...

2. EL DOMINI DEL PARLAR PENEDESENC.

El territori propi del parlar penedesenc es podria definir per defecte: allà on no arriba ni el barceloní ni el tarragoní: és una àrea a estudiar que, pel que en sabem ara, es troba a l'interior d'un arc de línia imprecisa que comença a la rodalia de Torredembarra, que segueix el curs del Gaià fins a Querol, que després d'arribar a la Llacuna, no està clar si deixa de banda o no la conca d'Òdena, però sí que inclou Piera, i frega Martorell abans d'endinsar-se en la gran massa muntanyenca de l'Ordal i el Garraf amb Olesa de Bonesvalls i Olivella incloses.

Un il·lustre vilafranquí va saber veure emmarcat el Penedès amb les dues entrades romanes que li donen prosòpia clàssica: el Pont del Diable de Martorell i l'Arc de Berà (o *Portal de Berà* com se'n deia abans.).

També en la fraseologia resta el territori definit:

-**Torredembarra i Martorell, | Altafulla i el Vendrell.** «*Al Penedès, quan posen oli a l'enciam solen dir pausadament, fent una mica de parada a cada síl·laba: ---*» (Gomis, *Botànica popular*).

Dins l'homogeneïtat observable de la parla del territori, en destaca la personalitat de tres zones de transició: Igualada amb la Conca d'Òdena, i les rodalies de Martorell i Torredembarra.

3. L'ESPINADA DEL PARLAR PENEDESENC.

A la cohesió geogràfica penedesenca, que havia estat afavorida per les estructures política i eclesiàstica des dels temps de la repoblació medieval, cal afegir-hi el factor sociocultural.

Les condicions econòmiques primàries -agrícola, pescadora- han donat forma a un sistema d'alimentació bàsicament comú i a un calendari que, amb el complement del fet religiós, ha marcat les festes populars.

Tenim, doncs, tres elements importants de la confecció d'un lèxic com són el *treball*, l'*alimentació* i el *lleure*, que hi formen l'espinada del parlar.

4. LA TERMINOLOGIA PENEDESENCA.

D'entre el vocabulari que han generat aquestes tres parts essencials, se'n poden extreure les terminologies que complementen i donen color al parlar penedesenc:

- La terminologia de la vinya i el vi (*el cava, les caves, el morrió, la verga...*).
- La terminologia de la pesca i la marineria (*gall, marmellera, trajeo...*)
- La terminologia industrial, concentrada a la vall de l'Anoia i a Vilanova (*grifi, paper de barba...*).
- La terminologia de l'alimentació i la cuina. (*ànec mut, brotons, catànies, xató...*).
- La terminologia de l'oci: la festa major, el carnaval, els castells... (*ball de l'empalmada, la manxa borrega, el moixó foguer, les pires dels falcons*)

Com a conseqüència natural, i com veurem, des d'aquestes terminologies, la creació penedesenca ha elaborat mots i accepcions escampats avui per la llengua general.

5. CARACTERÍSTIQUES DEL PARLAR PENEDESENC.

Per a facilitar l'estudi dels trets lingüístics penedesencs, la Secció els ha classificat en quatre camps temàtics: a) fonètica; b) morfologia i sintaxi; c) lèxic; d) etnolingüística.

A) FONÈTICA.

Hi ha fenòmens fonètics puntuals, coneguts i històrics, més o menys localitzats i estudiats, com ara el vocalisme de Vilanova i la consonant fricativa labiodental [v] de la rodalia del Vendrell.

Del caràcter de transició de Torredembarra n'hi ha abundants mostres fonètiques: al Penedès 'reixa' i a Tarragona 'retxa'. D'aquí el cas del renom torrenc de Retxet, que segons un article sobre els renoms de Torredembarra ve d'una reixa i, per tant, hauria de dir-se Reixet.: «Reixet. Els que porten aquest renom regentaven una taverna a Altafulla que es caracteritzava per tenir una reixeta. D'aquí que a tots els que vivien a la casa els anomenessin "reixets"» (Solé, Renoms, 142).

En la fonètica trobem moltes variants de pronúncia característiques, encara que algunes no siguin exclusives del Penedès:

Afegiment de sons:

-Pròtesi: *arrai, embastida, escarxofa, escobertes, escomençar, esgraó, espessigar, estenalles, estisores, estovalles...*

enrecordar: «Ni se'n van enrecordar» (DCVB, Guimerà, II *Poes.* 100).

atinent: > tinent: «A garbí de la Torre, cap a davant d'Altafulla, hi els *atinent*s. Segons el Fabra, *tinent* és roca, o qualsevol altre obstacle, on és fàcil que s'enganxin els ormejos de pesca» (Gual, *Mar fonda*, 77).

Les mostres d'aquesta afecció penedesenca a les pròtesis serien inacabables i van donar lloc a un sucós inventari inclòs per Rodolf Llorens a la genial obra *La ben nascuda*, rèplica a l'orsiana *La ben plantada*: «I té el costum molt vilafranquí de posar el prefix es a moltes paraules: ... *esprémer, esclofolla, escardot, esbatec, esparrac, esversat, escarceller, espellucar, esgatinyar-se, esbufec, esmargada, ... i fins ... esfilagarsa, esgarfir, esventilar, esbatussar, ...* Una vegada, en castellà, li vaig sentir dir: las *estijeras*.» (Llorens, *Ben nascuda*, 247).

-Epètesi: *atxafar, cartró, dugues* (topònim *Dugues parets*), *tífuls, volguer...*

Renoms torrencs: el castellanisme *Peion...*, de “Campeon”: «*Peion*. Jugaven una colla de nens a pilota i li deien al més petit que si la xutava seria el “Campeon”... Llavors el petitó tot il·lusionat sempre repetia: “sóc el peion”...» (Solé, *Renoms*, 142).

-Epítési: *aixís, àpit, bet, col·lègit, escorpit, gènit, llapits*

Reducció de sons:

-Afèresi: *margant, nissos, vellanes, via anat* ‘havia anat’, *viram* ‘aviram’...

-Síncope: Ah Maria ‘Ave Maria’, apriar, brenar/brenada, carmel, moïment, païment, programa, vànoa ‘vànova’...

-Apòcope: *llomanto, llombrígo, nitxo...*

forari, terrari > forària, terrària. «Els pescadors divideixen la mar en dues zones: la forària i la terrària. La forari i la terrari diuen els pescadors vells, si més no els de la Torre, elidint la vocal neutra final, així com diuen sipi en lloc de sípia, sini per sínia, etc. “Ets més sord que una tapi” (i ho diuen, és clar, cridant)» (Gual, Josep “La mar fonda”, 76).

-Monoftongació:

-*aborar, aborador* > abeurar, abeurador

mixons > moixons (amb prèvia separació de la iod).

adaptació de castellanismes: bueno < bèno.

goitar, goita > guaitar, guaita (d’aguaitar): «Mira tu, goita què veig!» (DCVB, Penedès).

gotlla guatlla < *gotlla*

malitsiga > maleït siga: «Una altra carta meva!... *malitsiga* la cara de l’hivern!» (Ramon, *Carro vi*, 6).

con > quan: «con ell hi va, ella en torna».

coresma > quaresma

Metàtesi:

-*borgit* ‘brogit’, *bribar* ‘birbar’, *guergal* ‘gregal’, *llargandaix* ‘llangardaix’, *rader* ‘darrer’...

Assimilació:

-*dijú, fluviol, istil, istiu, jonoll, onclo, sípia, un antre* ‘un altre’, xixanta. floravia < *florivia* ‘espina-xoca’ (*Xanthium spinosum*).

Dissimilació:

-*arcalde, argilaga, bora nit, corna* ‘cotna’, *dingú* > ‘ningú’, *domés* > ‘només’, *esbranzida, esfonsat, etivocat, fandilla, juriol, poniol, professó, vegília...*

Palatalització:

-*ufàbrega* > alfàbrega; *ufàls* > alfals; *taup* > talp ...

Sonorització de consonat sorda inicial:

-*xitró* > citró ‘ravenissa’.

Fonètica sintàctica:

-*abon* ‘a on’, *perbon* ‘per on’, *ultimora* ‘última hora’...

-Pronúncia *senyó*, però “El Senyorés amb Vós” a l’Avemaria.

Contaminació: per analogia, per etimologia popular, per equivalència acústica:

-*blandó* > brandó (atxa d’un sol ble), *claraboira, comprativa, crosta* ‘pròstata’ «Havent estat operat de la *crosta* (pròstata) als seus últims temps» (Garcia, *Vida marinera*, 104), *graciosa* ‘gasosa’, *informador* ‘enformador’ (eina de fuster), *grapiots* ‘arpiots’, *llaurador* ‘lliurador’ (pala còncava per traspalsar gra, farina, etc.), *míliu* ‘míldium’, *munta* ‘multa’, *nou oscada, oli de resina* > oli de ricí, palafang ...

-*omplenar* > emplenar: «la gran gentada que omplenava de cap a cap lo carrer de la Cort» (Ramon, *Pilà de sis*, 55).

-*quequerequec*: Pel roig semblant al de la cresta dels galls: «Flor de la rosella (... Vendrell, Camp de Tarr.). “I el violer morat | amb las semprevives | i els *quequerequecs* | amb les carolines”», Guimerà RV 55, apud *DCVB*).

-*tenco, tenca...* > ‘tanco, tanca’ (per analogia amb *trenco, trenca*).

B) MORFOLOGIA I SINTAXI:

Són de valorar els elements gramaticals auxiliars i de connexió característics del Penedès com ara tantost ‘de poc’, *boi* ‘quasi, gairebé’, *tou* ‘molt’...

-*boi* ‘gairebé, quasi’

-*llamp* adverbi: ‘gran quantitat’, ‘força’, ‘un tou’: «un llamp de peix».

(Garcia *Vida marinera*: 289): «*llamp de peix*: un bon grapat o un bon tou de peix. El mot *llamp*, els mariners el fan servir també per indicar una quantitat considerable d'una cosa».

-*tantost* adverbi 'de poc que' «La pedra que em va tirar *tantost* em bada el cap»; «Badant, badant, tantost que no caic».

-*tou* 'força quantitat', «Tinc un *tou* de feina!»; «Aquí hi ha un *tou* de brossa!»; «Hi havia un *tou* de menjar!»

En la morfologia trobem fets propis o singulars de tota mena:

Plurals no normatius:

-altar < *altans*; ase < *àsens*; cove < *còvens*; home < *hòmens*; jove < *jóvens*; marge < *màrgens*; orfe < *òrfens*; rave < *ràvens*; terme < *tèrmens*; pilar < *pilans* pi ver < *pivens*; rector < *rectons*; cru < *crusos*; llapis < *llàpissos*; raig < *ratjos*; senar < *senassos* ... També *males aguanyades* 'malaguanyades'.

Particularitats del gènere:

-à nec < *ànega* (i no àneda); *la fantasma*, *la rengla*; *la senyal* (el masculí *senyal* canvia de gènere en la fórmula per a persignar-se: «Per *la senyal* de la Santa Creu...») ...

-*mabre*: «Mabre. *Lithognabus mormyrus*. Les mabres (anomenades també en masculí) són peixos...» (Abelló, Peixos Torredembarra, 105).

El femení analògic d'alguns adjectius:

-*diferenta*, *feliça*, *lluenta*, *picanta*...

Numerals:

-El numeral femení dugues i els seus derivats...

Els pronoms personals de 1^a i 2ª persona del plural:

-*nantros/naltros/valtros* 'nosaltres/vosaltres'

Els possessius de parentesc:

-*mon*, *ton*, *son*, *ma*, *ta*, *sa*.

Formes pròpies en preposicions, adverbis i conjuncions:

-*dòs* 'doncs'; *fèns* 'fins'; *finses*, *forces*, *poder* 'potser' (adv.); *prous*, *prouta*, *proutes*, *sobres* (prep. 'tocant a, amb referència a')...

Els sufixos diminutius en preposicions i adverbis invariables:

-*amuntet, aviadet, de presset, propet, a propet*. Fins i tot en locucions:
Déu n'hi doret; tots dosets...

Les formes verbals no regulars:

-*dat, dada* [«dat i beneït», «feina feta, consell dat», «vénen dades»];
de'm 'do'm, dona'm'; *donc* 'dono'; *hai* 'he'; *nem* 'anem'; *ribat* 'arribat'
(«han ribat» 'han arribat'); *tenco, tenques, tenca, tenquen; tenqui,*
tenquis, tenqui, tenquin (presents indicatiu i subjuntiu del verb *tancar*;
analogia amb *trencar*); *voràs* 'veuràs', *vengut* 'venut'... «Eugènia diu
valguent, calguent, coguent i dolguent, perquè a valent, calent, coent i
dolent només els veu l'altre significat» (Llorens, *Ben nascuda*, 247).

c) EL LÈXIC

De l'anàlisi de l'etimologia del lèxic penedesenc se'n desprenen dues vies de procedència: 1) del tresor general de la llengua catalana, i 2) de la creativitat penedesenca.

1) Mots que formen part del tresor general de la llengua catalana.

Amb freqüència notable d'ús:

-*arraix* 'avar, gasiu, aferrat als diners', *corraló/correló* 'carreró, via d'accés
a les eixides de les cases'; *coscó* 'coscoll, garric'; *eixerit* 'escarabat de
cuina'; *morrió* 'boç, morral'; *setrot* 'recipient de terrissa o metall amb
una ansa'; *torreta* 'test, vas de terrissa per a les plantes'; *tou* 'massa,
abundància'; *verga* 'sarment, redolta'...

Adverbis característics:

-*boi* 'quasi, gairebé'; *tantost* 'de poc'.

Accepcions específiques:

-*fondo* 'petita vall'; *pèlec* 'toll'; *primavera* 'mallerenga', *sínia* 'caseta amb
hortet'...

2) Mots producte de la creativitat penedesenca.

Creació motivada en les activitats econòmiques i de lleure pròpies de la comarca:

-*cassoleta* 'acotxador'.

-*el cava* (masculí singular); *les caves* (femení plural).

- carga/càrrega de raïm* ‘mesura de pes’.
- torre* ‘castell de dos pilars’.
- trajo*: «*Trajo*: Lloc destinat a tenir-hi les barques de pesca.» (Parés, *Parla col·loquial*, 36); «*el trajo de garbí, o de ponent*, començava a l'ermita de Sant Gervasi i acabava al centre de la platja... El *trajo de llevant* anava de l'Aigua calenta fins a l'ermita de Sant Cristòfor» (Garcia, *Vida marinera*, 120); «*trajo* o sector de la mar de Vilanova. Els mariners es refereixen al “trajo de llevant” o al “trajo de garbí”, com a divisió jurisdiccional de la franja costanera’, segurament per analogia amb les peces de roba -o patrons- d'un vestit abans de ser confeccionat...» (Pi de Cabanyes, *Parlar de Vilanova*, 62); «Els pescadors torrencs acostumaven alguns dies d'hivern a fer-hi *trajo* amb els gussiets, quan anaven a la pesquera del calamar...» (Valls, *Toponímia costanera*, 46):
- xató*.
- xiquets* ‘castellers’.

Sintagmes de l'activitat econòmica:

- ànec mut, bufats del Vendrell, coques de Vilafranca, coques viudes, gall negre del Penedès, noiets de Sant Sadurní, préssecs de l'Ordal; rajola del Vendrell...*

Mots de projecció general amb denominació d'origen onomàstic penedesenc:

- catània* ‘ametlla xocolatada’, de cal *Catani*, confiters de Vilafranca.
- grifi* ‘ciment blanc’, de la partida *Grifi* de Vilanova que va donar nom a la fàbrica Grifi: «...un jove de talent emprenedor, va llançar la idea de construir una fàbrica de ciment blanc, i no foren escassos els capitals vilanovins que van posar-se al seu costat. Aquella idea és avui la gran realitat de la indústria del ciment *Griffi*, que honora Vilanova i és admiració dels forasters.», «... ens ensenyà una fàbrica de ciment en miniatura, i ens digué que del fons del *grifi* en faria ciment blanc, nosaltres vam creure que... el seu fracàs era inevitable... degut a què creïem que el blanc desitjat, s'enfosquiria com tots els ciments que coneixem... Els resultats tècnics foren esplèndids, i el ciment eixí tan blanc com ell en deia...» (Carbonell, *L'humor*, 19 i 157).
- paper guarro* ‘paper per dibuixar fabricat per la casa Guarro de Gelida’.

Mots locals significatius:

- calar la bóta* ‘fer volar l’estel’ (Vilanova).
- endimari* ‘cosa inútil que fa nosa’ (Vilanova): «*endimari*, el localisme vilanoví –i també sitgetà– més característic, és definit pel *DCVB* com a “persona o cosa inútil o que fa nosa”, i, doncs, com a sinònim implícit del popular *trasto*, de *andròmina* i de *malendreç*. “Fuig d’aquí, endimari!” se sent dir al marrec que destorba la feina dels grans, o s’està al mig del pas, entre cames. Màrius Serra, de família materna vilanovina, hi ironitza sobre els intents de Joan Coromines per precisar l’etimologia del mot: “Coromines hi veu traces del grec, però aposta per la influència del mot *endèries* (trastos sense valor, persones petites) sobre *andròmina*, tot descartant la hipòtesi (!) del *dromedari*, “passat que aquest darrer mot s’hagués interpretat per etimologia popular com un derivat de l’ètimon d’*andròmina*, a la manera d’una quimera o figura mitològica”. Ja es veu que el fascina que l’*andròmina* pugui venir d’*Andròmeda*, “protagonista d’una història mitològica tan fantàstica que es degué prendre com a expressió eminent de faula, mentida, embolic”. Posats a embolicar, esperem que algun dia l’*endimari* surti de l’armari.» (Pi de Cabanyes, *Parlar Vilanova*: 56).
- marseca* ‘esquelet’, ‘cos momificat’ (Vilafranca, Sant Sadurní). Mot també present a Torredembarra, segons un informant torrenc.
- quarto de reixa* ‘sala de planta baixa amb finestra al carrer’ (Sitges).

Solucions fonètiques molt diferenciades de l’estàndard:

- bet* ‘be, anyell’.
- esberzínia* ‘albergínia’.
- esturviar* ‘estalviar’.
- mercoc* ‘albercoc’...

La creativitat local de mots i accepcions d’ús general: exemples de Torredembarra:

- bull* m. Nom que rebia la conserva de tripa de tonyina salada i assecada i, per extensió, la dels ganyims o espineta. És una accepció absent a *DIEC 2* però que recull a València el *DCVB*. La reflexió que del seu ús a Torredembarra en fa Josep Gual és prou il·lustrativa de com, per tal de distreure la fam, el recurs a la pesca salada no era solament un tema de l’interior penedesenc: «del *bull*, a la Torre, n’hem fet gairebé un plat tradicional. És tripa de tonyina salada i seca» (Gual, *La mar*

fonda, 82); també en fa esment Rosa Maria Guasch: «... L'Iris Gual, biòloga de vocació i mestra de professió. Interessada en la cuina de pescadors com ara el *bull* (plat típic de Baix a Mar)...» (Guasch, *Salutació*, 7).

- carall de Jan* m. (*Holothuria tubulosa* Gmelin; família *Holothuriidae*). Ben curiós animallet marí que, encara que està emparentat amb eriçons i estrelles de mar, la forma de cuc, les fileres de ventoses i protuberàncies, la coloració fosca de marró rogenc tirant a violeta i la mida de fins a més d'un pam de llarg i d'uns 5 cm. de gruix, han afavorit tota mena de denominacions eufemístiques: *botifarra*, *pixota*... En castellà l'anomenen *cohombro de mar*, o sigui, cogombre. Però a la Torre se n'hi diu *carall de jan* (Abelló, *Peixos Torredembarra*); «els *caralls de Jan*, engoleixen la sorra i el fang i només se'n queden la matèria orgànica.» (Comes/Gual, *Mar pescadors*, 36)
- cintes* és l'alga dels vidriers amb el nom científic de *Posidonia oceanica* (Abelló, *Peixos Torredembarra*); «La posidònia és l'herba marina de les nostres platges mediterrànies. A Baix a Mar sempre s'han dit *cintes* i en català se l'anomena *altina* o alga dels vidriers» (Comes/Gual, *Mar pescadors*, 62).
- conadell* «La parla d'Altafulla, abans de regenerar-la, era de *conadells*, còdols de diferents tamanys.....» (Valls, *Toponímia costanera*, 46).
- enferir* «Armar els hams en el pèl de cuca de les canyes de pescar» (DCVB); «vam aprendre a *enferir* un ham» (Gual, *La mar fonda*, 86).
- gallinassa* és en català estàndard la *bufalaga marina*, de nom científic *Thymelaea hirsuta* (Gual, *Vegetació Muntanyans*, 60).
- llengüeta* Peix de l'espècie *Aphia pellucida* (Torredembarra) (DCVB).
- llufa* «melgó blanc. *Medicago maritima*... Els fruits s'anomenen *llufes*...» (Gual, *Vegetació Muntanyans*, 59).
- menjafestucs* 'menjamiques, persona que de tot menja poc' *Menjafestucs* 'menjamiques' a Torredembarra (*Diccionari Aguiló*).
- muntanyans* 'dunes'. «l'arena és moguda pel vent formant dunes (*muntanyans*)»... «temporals de mar... el tràngol supera la barrera dels *muntanyans*»... «fins a trobar els *muntanyans* que en aquells temps hi havia a la platja» (Valls, *Toponímia costanera*, 37, 43); «Els aiguamolls i les dunes (*els Muntanyans*) que flanquegen la platja...» (Abelló, *Peixos Torredembarra*, 17); «hi ha els *muntanyans*, que és con s'anomenen les dunes» (Comes/Gual, *Mar pescadors*, 36):

- *ou ferrat* «ens acostem a alguna de les meduses, anomenades *ou ferrat* (*Cotylorhiza tuberculata*)...» (Abelló, *Peixos Torredembarra*, 116).
- *perruqueta* ‘alga verda, *Codium vermilara*’. «*Perruca, perruqueta: Codium vermilara*; testimoni d’Iris Gual, mestra i biòloga, Torredembarra: «Aquesta alga verda d’aspecte molsut i ramificat és força abundant des de les Roquetes fins al Brut, però és més freqüent a la Barra de Tres. Els individus solen estar escampats per la roca sense formar aglomeracions, sinó que es troba barrejada amb altres algues fotòfiles... Quan hi ha temporal, sobretot a la tardor, aquestes algues s’arrenquen i surten a la platja. A Baix a Mar, de petits, en deïem “perruquetes”, perquè jugàvem posant-nos-les al cap com si fos una perruca. No sé si encara n’hi diuen.» (Abelló, *Peixos Torredembarra*).
- *tàvem* «(Torredembarra) Escarabat que amarga la fruita que toca.» (*Diccionari Aguiló*).
- *verdulaga* ‘fredeluga’ «Maluquer, *Els ocells de les Terres Catalanes...* A la p. 214 menciona com a nom popular a Torredembarra de la fredeluga (*Vanellus vanellus*) el de *verdulaga*...» (*Recull de Treballs* del C. E. Sinibald Mas núm. 1, p 16).

ALTRE VOCABULARI DE REFERÈNCIA

En aquest moment, la Secció del Parlar Penedesenc treballa amb un fons de més de quatre mil mots, tots els quals, per un motiu o altre podrien incloure’s com a mostra d’alguna de les parts que hem referenciat i, tot i que hi hauria d’haver abans un procés previ de depuració i categorització, creiem d’utilitat de fer-ne una selecció de mots que inclouen alguna característica significativa que ens fa gràcia assenyalar o bé que tenen algun parentiu amb el parlar torrenc.

Noms d’animals:

- *ànec mut*: «*Ànec mut (Cairina moschata)* L’ànec mut és un ocell d’origen americà que va ser domesticat pels mateixos indígenes colombians i peruans i que va ser introduït a Europa cap al segle XVI. ... Al llarg dels segles s’han produït diverses varietats domèstiques d’aquesta espècie... Al Penedès, en concret, n’hi ha una varietat força valorada a nivell gastronòmic. Els mascles poden pesar el doble que les femelles... És un ànec poc sorollós; tot i que els mascles poden fer alguna veu esmorteïda, es considera que les femelles són mudes, d’aquí els ve el nom.» (Bàyer, *Fauna Parc Foix*, 243-44); «... el reconegut *ànec mut*

- del Penedès... de valor gastronòmic específic en plats típics» (Querol, *Subirats*, 105).
- barraca*: «Mòllera negra» (Garcia, *Vida marinera*, 190); «...veiem pujar una *barraca*. És un peix de roca bastant gros, és força apreciat per la seva carn.» (Bayer, *Itineraris Gaià Foix Anoia*: 118).
- bernat pudent*: «Escarabat petit, verd i molt pudent, que fa molt de mal a les mongeteres i a les avellanes (Vendrell, Reus)» (DCVB).
- capbussaire o cabussaire*: «‘mascarell’ *Sula bassana* (Creixell). Hom creu que aquest nom és més encertat que el de mascarell, ja que la conducta normal en aquest ocell és volar sobre la superfície del mar i de sobte es llença en picat a pescar un peix.» (Salvadó, *Recull*, 197).
- cigarrer, cigarrera, cuca cigarrera*: «Escarabat de color blau-verd que passa l’hivern a la soca del cep i, a la primavera, ataca el mànec del pàmpol fins a assecar-lo i cargolar-lo» (Sadurní, *Vocab. vinyater*); *Byctiscus betulae* (Giralt, *Vocab. vinya*); «L’escarbató o el cigarrer» (Ros/Rossell, *Elaboració vins Penedès*, 23); «Insectes... la cigarrera de la vinya» (Cruañes, *L’Arboç*, 75).
- eixerit*: «Escarabatera, cuca que es cria per dins rebosts i cuines (Vendrell)» (DCVB); «Insectes... l’eixerit de les cuines» (Cruañes, *L’Arboç*, 74).
- formigol*: «Formiga de casta molt petita i amb aletes blanques (Vendrell)» (DCVB); «Balla la formiga, balla el formigol, | ballen les abelles amb l’abellerol» (Guimerà, *Poesies II*, 198).
- futa*: «(Creixell) Mosquiter groc petit i altres mosqueters. *Phylloscopus collybita*» (Salvadó, *Recull*, 204).
- gall faver*: «(Cunit) ‘agró roig’ *Ardea purpurea*.» (Salvadó, *Recull*, 197).
- macs*: «(Creixell). *Fraret Fratercula arctica*» (Salvadó, *Recull*, 201).
- paterols*: «(Vendrell): espècie de formigues blanquinoses» (*Diccionari Aguiló*).
- polit*: «(Creixell) Daurada *Pluvialis apricarius*» (Salvadó, *Recull*).
- sípia*: La pronúncia sípia és majoritària entre nosaltres davant l’alternativa sèpia que predomina en les cartes dels restaurants. Potser és aquesta diversitat de registre el que explica la diferent adaptació del mot a d’altres accepcions, com ara que es digui sípia com a sinònim de l’escopinada o del gargall i, en canvi, sigui el color sèpia el que s’imposa en les arts: «Pesca de la sípia.» (Carbonell, *L’humor*, 43); «Cassola de fideus, sípia ofegada, pops...» (Gual, *Mar fonda*, 80).

-*tortuga de terra*: És l'habitual tortuga de coloració groga i negra de la garriga, les màquies i el sotabosc mediterranis i que ara és una espècie protegida. Des de ja fa generacions que era un animal de companyia en les cases amb patis closos, on podia colgar-se per passar la hibernació. Al Penedès, l'epítet *de terra* li ve del contrast amb l'hàbitat aquàtic de les altres tortugues autòctones, totes d'aigua dolça o marines: «*Tortuga mediterrània (Testudo hermanni)*... pràcticament havia arribat a extingir-se a les comarques del Penedès... També se la coneix popularment com a *tortuga de terra*» (Bàyer, *Fauna Parc Foix*, 54).

Noms de plantes:

-*ballarins*: «Fumaterra (*Fumaria officinalis*). Nom local: *ballarins*.» (Noguera, *Plantes Altafulla*, (35) 72).

-*espases, espaseta*: «Gladiol (*Gladiolus italicus*) Nom local: *Espases*. Sinònims: *espaseta*.» (Noguera, *Plantes Altafulla*, (6) 79).

-*galerà*: «Galzeran (*Ruscus aculeatus*) Nom local: *Galerà*... Forma part de les "cinc arrels" d'ús molt popular com a diürètic, que consisteix en una barreja a parts iguals de julivert, fonoll, api, esparreguera i galzeran.» (Noguera, *Plantes Altafulla*, (6) 79).

-*gargoller*: «Arç blanc (*Crataegus monogyna*). Noms locals: *cirereta de pastor, gargoller*» (Noguera, *Plantes Altafulla*, (31) 69).

-*ginebró*: «Del nostre ginebró que en altres comarques es diu "càdec"» (Carbonell, *Mata, coscò i bargalló*, 40); «Càdec (*Juniperus oxycedrus*). Nom local: *ginebre o ginebró*» (Noguera, *Plantes Altafulla* (32) 59).

-*herba de faves*: «Anagall (*Anagallis arvensis*). Nom local: *herba de faves*... A Altafulla se'n va conrear per a fer un producte farmacèutic per al bestiar.» (Noguera, *Plantes Altafulla* (31) 68).

-*herba de plata*: «Arracades (*Paronychia argentea*). Noms locals: *herba de plata, arracades*» (Noguera, *Plantes Altafulla* (31) 72).

Meteorologia i astronomia:

-*boira pixanera*: «La que mulla gairebé imperceptiblement..., són sinònims... *boira pixanera, boira pixadora, boira pixarrosa, boira pixosa, boira pixotera* (Calafell, el Vendrell) i *boira ploranera*, que de vegades serveix d'eufemisme... » (Manent, *Núvols Pdès.*, 30); «Boira de finíssimes gotes de plugim.» (Sadurní, *Vocab. vinyater*); Tot i que no podem considerar que ploqui, aquesta boira va mullant, poc, però

de forma insistent. Popularment se la coneix com a *boira pixanera o ploranera.*» (Bàyer, *Itineraris Gaià Foix Anoia*: 118)

-*bolerany*: «Remolí a dins del mar, xuclador. (Vilanova)» (Sadurní, *Vocab. vinyater*); «*volerany*: quan, producte de vent o de temporal, l'aigua bat prop de la platja, en mar prima, busca, perquè li és difícil de passar, el lloc més fàcil per tornar endins, i produeix el cargol que xucla i que ocasiona, gairebé sempre, la mort a qui cau dins. Sembla que és mot emprat gairebé en exclusiva a la nostra platja.» (Garcia, *Vida marinera*, 300); «Amb aquest mot, propi de Vilanova i de Sitges, es designa el 'remolí o xuclador que es forma prop de la costa en dies de ressaca, regolf o retrocés violent de l'aigua seguint un corrent de fons'. El bolerany és un perillós fenomen, sovint mortal per a qui s'hi veu engolint en dies de mala mar. Aquest apel·latiu marítim dialectal s'ha transcrit habitualment amb v inicial, com a *volerany*..., però el doctor Veny l'ha explicat a la llum de l'equivalència acústica B=G i ha determinat que "És indubtable que la base lexemàtica és el substantiu *gola*, que ha estat aplicat, per metàfora, al forat de l'aigua arremolinada, de força giratòria, que engoleix allò que atreu (cf. *engolidor*)"» (Pi de Cabanyes, *Parla Vilanova*, 54).

-*buida-sacs*: «De fet és el gregal. A la Bisbal diuen que maleja el blat i l'ordi i al Vendrell que matava els polls. Recollit a ... Calafell (on diuen que és el llevant), Cubelles, Cunit, ... el Vendrell i Vilanova i la Geltrú.» (Manent, *Núvols Pdès.*, 73); «Gregal... Al mes de maig, asseca els sembrats ("buida-sacs")» (Sadurní, *Vocab. vinyater*, 8).

Mar i pesca:

-*anar a puja, o de puja*: «Navegar apartant la proa de la direcció del vent, per oposició a anar a l'orsa, que és navegar acostant tot el que es pugui la proa a la direcció del vent (Costa de Ponent) (*DCVB*).

-*anar a treure*: (la barca de pesca) 'desembarcar el peix'. «Aquella barca de Calafell havia anat a treure a la platja de la Torre probablement perquè aquell dia havia pogut pensar que podria vendre-hi el peix a millor preu... Barques de la Torre també treien a Calafell quan els convenia.»; «altres vegades... el vent es feia calma i no hi havia altre remei que agafar els remes i, vogant, anar atreure a la platja més propera» (Gual, *Mar fonda*, 68).

-*arrossegall*: «La barca d'arrastro. A l'hora de catalanitzar aquesta

expressió alguns autors empenen el mot *arrossegall*, ben català tanmateix, i que segons diu el Fabra és “allò que hom arrossega darrera seu”. Encaixa perfectament, sinó que hi ha un altre tipus de pesca dels més primitius, que els pescadors, si més no els d’aquest tros de costa, en diuen precisament *arrossegall*. És un petit art que es cala tot descrivint una volta i es tiren les comes des de la platja estant. El més petit d’aquests arts que es cala sense embarcació, carregant-se’l un home al coll, i caminant dins l’aigua el va estenent, se’n diu *arrossegall de coll*.» (Gual, *Mar fonda*, 85).

-*botiga*: «magatzem, als baixos de les llars marineres, on el pescadors tenien els estris de pesca, nanses, xarxes, etc.» (Garcia, *Vida marinera*, 281); «Baix a Mar va tenir el seu origen en la construcció de *botigues* per guardar els pescadors els estris i ormejos de pesca, d’aquí ve que antigament aquest barri mariner es conegué amb el nom de *Botigues de mar*.» (Comes/Gual, *Mar pescadors*, 14).

-*eixaus, encantar a eixaus*: «Encantaven llavors pel procediment que en deien d’eixaus, que consistia a fer una primera subhasta, provisional, de tempteig, per agafar pel mot el qui donava el preu... Tornava a començar... fins que un altre comprador deia “jo!”... si s’arribava a la llinda [anterior] era per al primer que havia donat la norma... », «*Encantar a eixaus*: Sistema antic d’encantar el peix, amb dues voltes, la primera de tempteig, i la segona, efectiva.» (Garcia, *Vida marinera*, 72-73, 273).

-*enferir* ‘unir un ham amb el fil’. «Vam aprendre a enferir un ham» (Gual, *Mar fonda*, 86).

-*gall*: «Dues pannes de suro pla, femella, en quadre, que aguanten una bandera, per senyalització.» (Garcia, *Vida marinera*, 287); «Un gall és la banderola que sura mercès a una boia i que va lligat als caps de l’ormeig. A la costa del Penedès i Garraf el gall negre marca l’extrem calat a llevant i el gall vermell marca el de garbí.» (Bàyer, *Itineraris Gaià Foix Anoia*: 118).

-*lluna dreta*: «Quan la lluna està drete (quart ixent, tall a la drete) vol dir bon temps a la vista, quan el mariner pot estar confiat. Refrany vilanoví: “lluna drete, mariner ajagut; lluna ajaguda, mariner dret”» (Garcia, *Vida marinera*, 287).

-*pesquera* ‘collita de peix’: «El pescador... és més inclinat a viure al dia... Una diada dolenta... pot ser el preludi d’una bona *pesquera*»,

«les males diades d'hivern de massa mal temps per anar a pescar, o d'escasses *pesqueres*» (Gual, *Mar fonda*, 63 i 81); «els mariners, després de les bones *pesqueres* acostumen a llançar la casa per la finestra» (Garcia, *Vida marinera*, 17).

-*pis*: «Fons de la mar, tant si és de sorra com de fang. A Vilanova molts mariners en diuen *pisso*, sobretot els caleros.» (Garcia, *Vida marinera*, 295).

Festa major

-*ball*: «acollim amb el nom de balls manifestacions ben diverses, des de personatges com el Drac fins a adaptacions coreogràfiques de la tradició com el Ball Pla.» (Bosch, *Festa maj. vilaf.*, 32); «Josep Torras i Bages a *La Tradició Catalana*: "... ja avui no es veuen les representacions populars anomenades balls..."» (Cuscó, *Toc castells*, 10).

-*matinades*: «Penso que ara, a dos quarts de set, al Vendrell els grallers deuen fer les *matinades*... Què hi pot haver, per un vendrellenc, més pur i dolç que evocar... el toc de les *matinades*?» (Bas, *La Nari*, 147); «l'espinguet de les gralles encetant les *matinades*», «estan disposats a no deixar-se perdre les *matinades* del dia 30 encara que aquells dies siguin lluny de la vila» (Bosch, *Festa maj. vilaf.*, 56 i 123); «-La cobla i les gralles tot just fan les *matinades*. -Sí, *matinades* a l'hora d'esmorzar. Abans les gralles les feien a punta de dia» (Ramon, *Ferro fred*, 14).

Castells

-*aleta* 'anxaneta': «L'anxaneta té al Vendrell el nom de l'*aleta*, i l'aixecador és anomenat el *cassola* també al Vendrell.» (DCVB).

-*cassola, cassoleta* 'acotxador, aixecador': «Enxaneta, al tanto, prop del *cassola*» (Bas, *La Nari*, 164).

-*toc de vermut*: Toc de comiat de les gralles en finalitzar una actuació castellera. El nom li ve perquè, en acabar una actuació a Vilafranca, els grallers estaven convidats a anar a beure vermut a cal Cusiné, gran afeccionat als castells i fabricant de vermut, fet que va portar a molts espavilats a afegir-s'hi tan aviat com sentien la música.

-*torre* 'castell de dues rengles o agulles': «la *torre* té dues agulles... La *torre* s'anomena també un dos, de manera que tant val dir «una *torre*

de set» com «un dos de set» (*DCVB*); «Havien fet ja los quatre pilans de vuit, la *torre de set* i els cinc pilans de set» (Ramon, *Pilà de sis*, 55).
 -*Xiquets*: Castellers. Cal atribuir als penedesencs l'origen de la sinonímia *xiquets/castellers*, en identificar els integrants de les colles castelleres de vallencs pel nom de *xiquets* que entre ells mateixos s'anomenaven, un ús propi del Camp de Tarragona i no pas del Penedès. «Aquest any han contractat per a la Festa major les colles de *xiquets* de la Nova de Valls i dels Nens del Vendrell», «S'han passat el matí al pati fent *xiquets*», «Aquest nen, com s'emparra! Aniria bé per fer *xiquets!*»; «Els Xiquets de Valls no són coneguts en el dia d'avui a Valls i sa comarca baix aquest nom, ho són per “Colles de castellers” i “Els Atletes”. Amb motiu d'haver vingut a aquesta vila... Clavé junt amb... Eduard Vidal de Valenciano... rebé la inspiració per escriure i musicar el gran coral descriptiu de nostra Festa Major *Els Xiquets de Valls*, nom que des de llavors ha quedat com a propi de dits castellers». (Bové, *Penedès Folklore*, 106); «somnià que els *Xiquets* feien un castell a ple sol» (Ramon, *Vaca llet*, 69); «la notícia d'haver sigut contractades les dugues colles de *xiquets de Valls*» (Bas, *La Nari*, 138); «Los castells de *xiquets*, viril manifestació símbol de la força i de l'aplom del nostre poble...» (Torràs i Bages, apud *Cuscó, Toc castells*, 10).

Toponímia:

- Baix a Mar* 'la Marina de Torredembarra': «Les festes de Clarà i Baix a Mar –La Marina, en la seva denominació oficial, no pas popular–» (Bargalló/Gras, *Festa Major Torr.*, 8); «Zona de la platja. Expressió popular de tota la costa de Ponent. “On vius? A *baix a mar*”» (Parés, *Parla col·loquial*: 38); «*a baix a mar*: expressió vilanovina... per a indicar el barri mariner.» (Garcia, *Vida marinera*, 301).
- El Portal de Berà* 'l'Arc de Berà': «L'Arc de Berà –El Portal de Berà com deien abans els vendrellencs–» (Bas, *La Nari*, 35).
- La Torre, Dalt la Torre* 'Torredembarra' «la festa major de Torredembarra –o, si voleu, per dir-ho més encertadament, *de dalt la Torre*–», «la unificació en un sol terme de Clarà i la Torre...»; «Vénen de Valls, *de la Torre*, | quatre o cinc de Vimbodí...» (Bargalló, *Festa Major torr.*, 7, 8 i 84).
- antina, anquina* 'altina, roca sotaiguada': «Els fons rocosos ... i de

l'*Antina* (la barra de roques paral·lela a la platja des de Baix a Mar fins a Berà» (Corbera/Abelló, *Peixos Torre.*, 17); «*Antina*. Informació oral: Calafell 'Roca que no sobresurt. Si es troba a 2 braces de fons cap a terra és roca viva; de 3 braces endins hi ha alga'. Sitges 'Roca amb eriçons, pèl (herba), pot sobresortir o no'. Torredembarra 'Roques on abans hi havia alguer i no sobresurten'. Vilanova 'Roca pelada, vora mar i no sobresurt'.» (Montanya, *Llocs sotaiguats*, 24).

-*barbada*: «Informació oral: Calafell 'Lloc on s'acaba l'alguer, no on comença'. Sitges 'On acaba o comença el brut. Canto d'una roca o d'un brut. Barana'. Torredembarra 'On acaba el brut'. Vilanova 'Límit d'on s'acaba el brut'... L'opinió que preval entre els pescadors és que la barbada marca el termini o bé el començ d'un brut de roques o d'algues...» (Montanya, *Llocs sotaiguats*, 25-26).

-*brut*: «Fons submarí compost de barreja de fang, pedres i vegetació (Vilanova)» (Roig/Amades, *Voc. Pesca*); «Brut. Informació oral: Calafell 'Alguer i sapes. Amb algues sempre que sigui mar endins, si és vora terra, no se'n troben'. Sitges 'És alguer, sorra, fang i roca'. Torredembarra 'Alga sobre roques'. Vilanova 'Alga, sorra, fang, gallots, corretjola. Sense roca'... Unitàriament el terme es refereix sempre a la mar que no és neta. El ventall de possibilitats que dona aquesta característica a l'aigua és ampli i tant pot ésser format per vegetals com per minerals, segons es desprèn de les dites dels pescadors... El genèric qualificatiu és ben aplicat per a delimitar les peculiaritats de l'indret amb el sentit de 'mar bruta', 'lloc brut', i possiblement, per el·lipsi del substantiu, l'adjectiu hauria absorbit ambdues significacions.», «Calafell: el *Brut de Coma-ruga*», «Vilanova: el *Brutet de Cubelles*.» (Montanya, *Llocs sotaiguats*, 26-27, 37 i 41).

-*cocó*, *cocona* 'cadolla', 'pou', 'pou de filtració': «Clot dins una penya (Muntanyes de Garraf)» (*DCVB*); «Asseguts familiarment prop de l'aigua preciosa i mansa del cucó... el cucó, podem considerar-lo com una forma de font eterna» (Bas, *La Nari*, 42).

-*rec*: «Rec. Informació oral: Calafell 'Pas entre roques i fang'. Torredembarra 'Pas entre roques'. Vilanova (només aplicat alguna vegada al *Rec de Cunit*, per influència dels calafellencs. Els pescadors que ens informen solen dir fons)... De constitució semblant als de terra, els recs són uns canals voltats de roques. Força viu, el mot, a la parla pescadora de la gent de Calafell, Torredembarra i

Tarragona, potser per la proximitat de l'accident geogràfic designat així. La mateixa justificació serviria per a demostrar la desconexió del genèric mariner a la Ràpita i a Cambrils, donada la distància respecte del punt en concret, ja fora del seu àmbit habitual de pesca.» (Montanya, *Llocs sotaiguats*, 29).

- senya*: «el pescador... es basa en allò que ell anomena senya, és a dir, una línia imaginària que parteix d'un punt de terra... Per tant, són dues, com a mínim, les enfilacions o senyes que corresponen a cada indret sotaiguat: una dita la de llevant, i l'altra, la de garbí... La relació del nom amb el punt cardinal no és coincident, car l'aplicació s'origina tenint en compte una línia perpendicular que va des de la costa al lloc del talassònim, i així la senya que procedeix del cantó dret s'anomena senya de llevant, i la de la banda oposada, de garbí... Més senyes encara... pels dies en què les condicions atmosfèriques alteren la visió... Són les denominades justificadament senyes baixes» (Montanya, *Llocs sotaiguats*, 11); «*Senya* és un mot femení que en la tercera accepció del *DCVB* significa “adreça, indicació del carrer, nombre de casa, etc., on algú habita”. Però en el llenguatge mariner, i així caldria recollir-ho també al diccionari, *senya* és ‘cadascun dels senyals terrestres que ofereixen la indicació per situar-se dins algun punt concret de la mar tot seguint traces ben precises projectades amb l'ajut de la geometria’» (Pi de Cabanyes, *Parlar Vilanova*, 60).
- rocallis*: «Terreny format de roques llises i mancades de vegetació (Penedès, Camp de Tarr.)» (*DCVB*).
- tenyidor* ‘obrador de tintorer’: «El *tenyidor* no faltava a cap platja. Una botiga amb una grossa caldera» (Gual, *Mar fonda*, 86).
- tinent*: «*Tinent*. Informació oral: Torredembarra ‘Roca, de vegades amb algues’. Vilanova ‘Obstacle desconegut, pot ésser alguna cosa afonada’... L'amplitud descriptiva i diversa de les respostes compilades via oral ofereix una escassa concreció del significat... Qualsevol obstacle podria denominar-se *tinent*. El *DCVB* deriva el significat mencionat, de l'antic adjectiu ‘que té’, ‘que reté’. Partint del sentit d'aquesta forma, podria postular-se que el fet de retenir l'art hauria pogut originar la nominació del lloc, estretament relacionada amb aquesta funció/acció... una particularitat dialectal recollida a la Ràpita, on textualment ens han comunicat que “la *tinent* no s'usa”. L'aplicació de l'article femení es repeteix a Torredembarra.»

(Montanya, *Llocs sotaiguats*, 31).

Qualitats humanes.

-*arraix, arraixa* 'avar, gasiu': «Avar, molt aferrat als diners (Penedès, Camp de Tarr.)», «Lo meu amic és *arraix* com un jueu» (Vilafranca del Penedès) (*DCVB*); «Mots purament de Vilafranca que també diu són: ... *arraix* en el significat d'avar, gasiu, agarrat, mesquí...» (Llorens, *Ben nascuda*, 247); «Valga'm Déu i quina dona més *arraixa*» (Vidal i Valenciano, *G. Vida camp*, 61); «*Arraixot*, més que *arraixot*! ¿Que et penses que t'aprofitaran de res las grogues quan t'hajan ficat al calaix? ¡Hereu i agarrat! ¡Vergonya me'n donaria!» (Vidal i Valenciano, *G. Rosada estiu*, 75); «Tacaño (Camp de Tarragona) Uun home que és més *arraix* que un ganxo de cercapou» (*Diccionari Aguiló*); «Ja me'n podries pagar una copa, Sendo... No beguis, nen xic, que és un mal vici... Ets més *arraix*... Vaig per l'estalvi, que em vull casar.» (Ramon, *Carro vi*, 5); «D'aquí li venia a ell l'ésser cautelós en els negocis i *arraix* per força, ja que les dissipacions de la seva encantadora flàvia l'havien reduït a un estat de forta economia. De l'esplendidesa en el gastar li calia, ara, anar amb comptagotes» (Aixalà, *Hores vagaroses*, 95).

Cuina i alimentació.

-*arengada amb casaca*: «Arengada enfarinada i fregida (Vendrell)» (*DCVB*); «Arengades... la meva àvia les feia amb casaca, com ella en deia. Ben remullada, oberta pel mig, o sia xapada i treta l'espina, embolicada amb pasta de farina i aigua com un bunyol» (Gual, *Mar fonda*, 66).

-*xató* «Menja composta d'escarola, ensiam, àpit, tomàquet, pebrot, bacallà, olives, tonyina i algun altre ingredient, tot amanit amb una salsa molt coenta d'allioli, sal, pebre i bitxo (Vendrell)» (*DCVB*); «*Xató*: menja típica vilanovina del dijous gras, iniciada pels mariners.» (Garcia, *Vida marinera*, 301); «*Xató*. Salsa picant de la costa penedesenca. Aquest terme també serveix per a designar tot l'àpat. (Parés, *Parla col·loquial*: 37); «... referents específics a la gastronomia actual. És el cas del *xató*, un plat de fontades... segurament de condiment més coent i picant que no pas el que ara s'elabora... Segons el folklorista Joan Amades era un plat d'estiu, tot i que també està documentat a la

vilafraquina fonda de Cal Vicenç com a plat d'hivern. D'altra banda també eren famoses les *xatonades* de ca l'Abadal a Santa Margarida i els Monjos, sempre ben arrelades a la tradició pagesa, molt abans que aquest plat agafés anomenada a l'espai mariner de Sitges, Vilanova i la Geltrú o al Vendrell.» (Querol, *Subirats*, 103-104); «La de l'hort era una cuina de temporada... A més, de la combinació amb la pesca salada en va néixer un dels plats de personalitat més definida en la gastronomia penedesenca: el *xató*.» (Solé/Cercó, *Catànies*, 13).

Agricultura

- antara*: Capçalera d'un terreny que es deixa de llaurar en girar l'arada: «(Penedès) Torta que al capdamunt i al capdavant dels solcs de la llaurada s'ha de fer per girar el parell de bous o mules que arrossega l'arada.» (*Diccionari Aguiló*); «Tros de terra que es deixa de conrear, voltant la vinya, per a girar-hi els animals i treure'n els fruits.» (Sadurní, *Vocab. vinyater*).
- crestallador* 'crestall, cavalló, munt de terra entre solcs': «*Crestallador* 'nom local de Ferran per parlar dels crestalls o canaleres de terra fets per derivar les aigües de reg» (*Estudis Altafullencs*, 37-39).
- mulassa*: Barraca. Refugi del pagès en cas de mal temps i, també, lloc per a guardar-hi els estris de treball (Vilanova) (Giralt, *Voc. Viña*); «Barraca de vinya, bastida amb pedra en sec i coberta per una cúpula falsa (Penedès marítim)» (Sadurní, *Vocab. vinyater*); «*molassa*, 'barraca de pedra seca al camp per desar-hi les eines o per arrecerars'hi el pagès en cas de mal temps'. Aquesta construcció popular antiquíssima, que es va escampar molt sobretot en zones on els templers van plantar vinya al segle XIII (com els costers del Rosselló o la conca de Barberà), aprofitava (com també per als marges) les pedres procedents de la rompuda de la crosta terrestre en el procés d'artigar o "treure artiga" com a conquesta d'espais de conreu al bosc, que va ser tan important durant la gran transformació agrària del segle XVII. Havent-hi intervingut sobretot gascons (en aquell temps va arribar a Catalunya una gran immigració de mà d'obra procedent d'aquella zona), el mot *molassa* sembla venir de l'occità *moulasso*, que és el nom de la pedra tova que ja feien servir aquells constructors en el seu país d'origen i que, en el sentit d'"arenisca tendra", ja consigna el *DCVB*. *Molassa* és, doncs, un augmentatiu clar de *mola* i no de *mula*,

com induiria a interpretar erròniament l'habitual transcripció del mot com a *mulassa*, que és el nom que per analogia també rep en alguns llocs un túmul, empostissat o "motlle de fusta per a la construcció de revoltons" (*DCVB*) i, a Vilanova mateix i en altres llocs, la carcassa en forma de mula que constitueix un dels entremesos tradicionals de la festa popular.» (Pi de Cabanyes, *Parlar Vilanova*, 58).

Viticultura i enologia:

-*cava*, *la* 'celler' «Galicismo con el cual se designa la instalación subterránea dedicada a la crianza de determinados vinos y en especial los espumosos naturales» (Giralt, *Voc. Viña*, 68); «és de rigor l'establiment d'una cava o celler subterrani...» (Campllonch, *Cellers cooperatius*, 99); «Un lloc en lo que es fa el vi i fermenta, i un altre en què es conserva i envelleix, anomenat cava, nom que encara que estranger, se troba ja en ús en nostra terra» (*Cartilla rústica*, 68); «nos trasladamos á casa Codorniu, donde visitamos las espaciosas bodegas y caves donde se fabrica el Champagne, especialidad de la casa.» (*La Lhumanera* núm. 2, Sant Sadurní, 1888).

-*cava*, *el*. «Vi escumós de qualitat produït en una regió determinada, en què el procés d'elaboració i criaça des de la segona fermentació fins a l'eliminació de les lies inclusiu, transcórrer en la mateixa ampolla en què s'ha efectuat el tiratge i que arribarà al consumidor. Aquesta segona fermentació en ampolla és la que garanteix l'autenticitat del Cava.

Les varietats blanques permeses per elaborar Cava són: macabeu, xarel·lo, parellada, chardonnay, subirat parent i les negres, pinot noir, garnatxa, monestrell i trepat. Aquesta última varietat només està autoritzada per a l'elaboració de Caves rosats.» (Institut del Cava. *Diccionari*).

-*mallola*: «Cep al segon any de plantat» (Sadurní, *Vocab. vinyater*); «Nom que es dona al cep del segon any de plantat (Vendrell)», «El cep al segon any de plantat (Vendrell)» (Griera, *Vinya*, 62 i 100).

-*morrió*: «Precinte de fil ferro. És complement indispensable pel tancament de l'ampolla de Cava, ja que només pot ser maniobrat un sol cop i no accepta cap tipus de manipulació posterior. Per aquesta raó es converteix en la garantia de què el contingut és el de l'origen.» (Institut del Cava. *Diccionari*).

- picar pipes*: «Els vendrellencs ho deien de fer la feina dels boters, de construir bótes.» (Sadurní, *Vocab. vinyater*).
- verga* 'sarment, redolta' «en Pere Mas qui des de Buenos Aires ens envia l'any 1965 "Les vinyes del Penedès": «(...) Penedès panteix i esforç | que es fa gema en cada verga.» (Benach, *Vilafranquins*, 151); «¿Quantes vegades els de casa seva l'havien empaitada amb una verga o les xurriaques...!» (Llorens, *Ben nascuda*, 95); «Verga 'sarment' (Penedès) (*Diccionari Aguiló*); «també els excursionistes, amb un bon foc de vergues, menjaven cargols a la petarrellada» (Sadurní, *Retalls folklore*, 145).

Vestir

- civader*: «Bossa de tela que els pagesos porten penjada a l'esquena per dur-hi l'esmorzar o la berena (Vendrell, Camp de Tarragona)» (*DCVB*).
- esgangalar*: «paraules i expressions vilanovines que hem recollit: *esgangalar* (fer-se més amples els extrems de les peces de roba de punt, donar-se)» (Vinyals/Cuatrecasas, *Parlar vilanoví*, 7); «*esganguelar-se* una peça de roba com a equivalent de 'donar-se', 'deformar-se' o 'perdre forma'. El verb, no privatiu de Vilanova, s'usa a la costa que va de Tarragona a Vilanova i Sitges.» (Pi de Cabanyes, *Parlar Vilanova*, 56).

Terrissa i estris domèstics

- ancolla*: «Alfàbia, atuell de terrissa per tenir oli (Valls, Bràfim, Vila-rodona)» (*DCVB*); «sota el qual hi havia les encolles de l'oli» (Ramon, *Vaca llet*, 6).
- pua d'atzavara* 'estri per a menjar els cargols': «Davant una petarrellada de cargols al Vendrell jo havia sofert el suplici de Tàntal. De bona gana hauria agafat una *pua d'atzavara* i me n'hauria cruspit uns quants, grossos i sucosos» (Aixalà, *Hores vagaroses*, 102)

Construcció

- rebló*: «Pedra petita que serveix per a reblir o ajuntar les més grosses col·locant-se en els buits d'una paret, marge, etc. (Penedès, Camp de Tarr.)» (*DCVB*).

D) ETNOLINGÜÍSTICA.

Fraseologia, selecció.

- Al perrussar, ni per vi ni per pa!* «El *perrussar* és la zona de l'alguer, anomenada també brut, on hi ha poca pesca. Per tant, és mal ofici i mala cosa d'anar-hi.» (Garcia, *Vida marinera*, 302).
- Desfer el palangre:* «qui el desfarà aquest palangre? Qui en trobarà la solució?» (Vinyals/Cuatrecasas, *Parlar vilanoví*, 7). Armar-se un *palangre:* «En aquest ofici, els nombrosos cordills amb ham amb què es pesca s'enrotllen dins un cove. És fàcil, si no s'hi té molta cura, que es barregin i s'emboliquin. Així, doncs, si en una conversa o reunió es produeix enrenou, que ningú no s'entén, es diu “Quin *palangre* que s'ha armat”». (Garcia, *Vida marinera*, 304).
- De xaloc | ni molt, ni poc.* (Comes/Gual, *Mar pescadors*, 27).
- Dona o home en mal trajo:* «Quan un afer no presenta bon caire. També quan una dona és deixada, en l'aspecte físic o en la manera de presentar-se.» (Garcia, *Vida marinera*, 306).
- En nom de Déu:* «el patró, en el moment de fer-se a la mar, en varar, ho feia amb la frase de ritual: *En nom de Déu.*» (Gual, *Mar fonda*, 90); «quan acaben de calar les xarxes o les nanses, és usual que diguin, tot llençant el suro: Allà va, *en nom de Déu!*... i el company ratificarà: *En nom de Déu* vindrà.» (Garcia, *Vida marinera*, 103); «vells pescadors... em confessaven... que ni un sol dia es deixava d'invocar a Déu (amb l'expressió “*En nom de Déu!*”) a l'hora de calar les xarxes, de començar a dinar i en sortir el sol...» (Comes, *Els exvots*, 22).
- Fer cap al tenyidor:* «en el parlar castís de la gent de mar, *fer cap al tenyidor* significa anar a parar al cementiri» (Gual, *Mar fonda*, 87).
- Garbí en núvol, | llevant en clar | o et fot o et fotrà.* (Comes/Gual, *Mar pescadors*, 27).
- La bastina sempre agreja:* «Hi ha una dita de pescador, *la bastina sempre agreja*, que s'aplica despectivament quan algú fa una mala acció, donant entenent que de tal individu no es podia esperar altra cosa» (Gual, *Mar fonda*, 69).
- La mar al mariner més vell posa en perill la pell* (Comes, *Els exvots*, 22).
- La ratlla de Sant Martí, al de matí, la pluja ja és aquí; la ratlla de Sant Martí, al vespre, la pluja ja està llesta:* «dita dels mariners: *la ratlla de Sant Martí, al de matí, la pluja ja és aquí, la ratlla de Sant Martí, al vespre, la pluja ja està llesta*» (Garcia, *Vida marinera*, 277-78).

-*Llebeig a l'hivern | dimonis d'infern*: (Comes/Gual, *Mar pescadors*, 27).

-*No sap a Déu pregar qui per mar no va* (Comes, *Els exvots*, 22).

Fórmules.

-*Aigua de Sant Antoni que mata el dimoni*: dels efectes curatius atribuïts a la de l'ermita de Sant Antoni.

Corrandes. Cançoner.

-*A Salomó hi ha una noia | que és bonica com un sol, | a la soca de l'orella | li ha sortit un floricol*. (Sadurní, *Retalls folklore*, 30); (DCVB, cançó popular del Vendrell).

Més fraseologia amb denominació d'origen:

Molta de la gràcia de la fraseologia l'aporten les referències onomàstiques conegudes, en un joc que sempre rep el poble del costat.

Altafulla.

-*Altafulla, gent de bulla*. ((Sadurní, *Retalls folklore*, 31); «Altafulla, gent d'agulla» (Pujol, *Refranys*, 265).

Ànec mut.

-*A la taula, tots els ànecs són muts*. Al·legació dels qui els venen xerraires.

-*Les ànegues, com les dones, que com més mudes més bones*. Parèmia masclista de ponderació de la qualitat de la raça dels ànecs muts penedesencs.

Ardenya.

-*A Ardenya, una sabata i una espardenya*. (Pujol, *Refranys*, 263); (Amades, *Cançoner*, 1207).

Bonastre.

-*A Clarà són les boniques, | a Creixell ja no ho són tant, | a Roda les rovellades | a Bonastre la flor del camp* (Amades, *Cançoner*, 337).

Catllar, El.

-*A Tamarit tit-tit, | a Ferran tam-tam, | a Altafulla gent de bulla | i a la Riera no tant, a Ardenya morenetes | i al Catllar la flor del camp* (Amades, *Cançoner*, 328).

-*Si vas al Catllar, abans has de testar.* (Pujol, *Refranyes*, 270).

Creixell.

-*A Creixell, cadascú va per ell.* (Pujol, *Refranyes*, 263).

-*A Creixell, pelats, pelats, | sota la mola, sota la mola; | a Creixell, pelats, pelats, | sota la mola escorxen gats* (Amades, *Cançoner*, 338).

Cubelles.

-*A Cubelles, cul i mamelles.* (Sadurní, *Retalls folklore*, 29); (Pujol, *Refranyes*, 269).

-*A Cubelles, les joves, amb els anys es tornen velles.* (Pujol, *Refranyes*, 263).

-*A Cubelles són les belles, | a Vilanova, no tant, | a Sitges són les boniques | i a Ribes, la flor del camp.* (Sadurní, *Retalls folklore*, 28).

Cunit.

-*A Cunit, cul i pit.* (Sadurní, *Retalls folklore*, 29).

Pobla de Montornès, La.

-*A la Pobla (de Montornès), quan la tenen prima la volen doble* (Amades, *Cançoner*, 1216).

-*La Pobla de Montornès, que molts l'anomenen i no saben on és.* (Pujol, *Refranyes*, 269).

Riera, La.

-*A la Riera, cadascú de sa manera.* (Pujol, *Refranyes*, 264).

-*Les dones de la Riera | diuen que no els agrada el vi, | però a darrera la porta | se'l beuen amb un tupí.* (Pujol, *Refranyes*, 264).

-*Les dones de la Riera | tenen el pit al davant | i el cul al darrera; | i al revés les de Ferran, | que tenen el cul al darrera | i el pit al davant.* (Pujol, *Refranyes*, 269).

Rodonyà.

-*Rodonyà, gent de fiar.* (Sadurní, *Retalls folklore*, 31); (Pujol, *Refranyes*, 270).

Salomó.

-*No té res a veure amb un canó | la carretera de Salomó.* (Pujol, *Refranyes*, 269).

Torredembarra.

- A cobrar a cal Saia*; «Hom ho diu humorísticament quan algú ha de percebre uns honoraris. Sembla ser que cal Saia era la casa on s'hostatjava a Torredembarra el pagador de la setmanada dels soldats castellans que segles enrere ocupaven el nostre país.» (Pujol, *Refranys*, 275).
- A Ferran són uns tinyosos*; | *a Tamarit, uns inflats*; | *a Altafulla, mosquitreba*, | *i a la Torre, escarabats*. (Sadurní, *Retalls folklore*, 31); (Amades, *Cançoner*, 339).
- Al Vendrell són les boniques*, | *a Roda ja no ho són tant*, | *a Creixell les rovellades* | *i a la Torre la flor del camp* (Amades, *Cançoner*, 350).
- Al Vendrell són rovellades*, | *a Creixell ja no ho són tant*, | *a Clarà són molt boniques* | *i a la Torre la flor del camp*. (Pujol, *Refranys*, 265).
- A Tamarit ballen coques*, | *a Ferran pelen gats*, | *a Altafulla, mosquitalla*, | *i a la Torre escarabats*. (Sadurní, *Retalls folklore*, 30); (Amades, *Cançoner*, 328).
- Del Vendrell són les boniques*, | *a Roda ja no ho són tant*, | *a Creixell les rovellades* | *i a Torredembarra, la flor del camp*. (Sadurní, *Retalls folklore*, 29).
- Quan Torredembarra emprèn el vol, sempre, sempre surt el sol*. (Pujol, *Refranys*, 270).
- Tamarit: tit, tit*; | *Altafulla: pont d'agulla*; | *a Ferran: tant, tant*; | *i la Torre, la flor del camp*. (Pujol, *Refranys*, 270)
- Torredembarra i Martorell*, | *Altafulla i el Vendrell*. «*Al Penedès, quan posen oli a l'enciam solen dir pausadament, fent una mica de parada a cada síl·laba: ---*» (Gomis, *Botànica popular*).

Vespella

- A Vespella, en lloc de la Pau fan besar crespella ensucrada: jo hi daria una queixalada* (Amades, *Cançoner*, 1221).

6. CONCLUSIÓ

Fins aquí hem donat una mostra dels primers resultats de la tasca que ha emprés la secció del Parlar Penedesenc que es va crear a dins de l'IEP, la qual treballa amb uns objectius que podríem resumir en tres apartats:

- 1) *Investigació dels fonaments que atorguen personalitat singular al parlar penedesenc en la dialectologia catalana, mitjançant la recerca en tres camps complementaris: a) recull i recuperació del lèxic; b) definició dels trets dialectològics i c) criteris de codificació.*
- 2) *Difusió dels resultats de la investigació i, fonamentalment, publicació d'un repertori lèxic que ompli un buit existent, tan clamorós com sorprenent.*
- 3) *Posar en evidència i a l'abast la realitat d'un parlar comú penedesenc, com un instrument essencial de cohesió cultural, en el context del debat encetat sobre la territorialitat.*

Remarquem que tot plegat comporta bàsicament un treball de recuperació, en posar a l'abast de les noves generacions els mots nostres que han patit una marginació de l'ús, per causes que sovint han estat motivades tant per la necessària estandardització com per les tendències globalitzadores. El procés iniciat contempla en un primer moment, l'actuació en tres àrees de treball prioritàries: a) Recopilació de lèxic a partir dels textos escrits; b) Recerca fonètica mitjançant treball de camp; i c) Inventari del material etnopoètic.

En el cas específic del parlar de transició de la rodalia de Torredembarra, el coneixement de l'adscripció penedesenca de terminologies tan significatives com l'agricultura i els vegetals; la pesca i la marina, o l'oci i la festa, s'ha de complementar amb el dibuix que ha de sortir de l'establiment de les isoglosses que assenyalin les opcions lèxiques alternatives dels parlars penedesenc i camptarragoní: acotar vs acotxar; blat de moro vs moresc; enguixador vs guixaire; botifarra vs llonganissa; llaminer vs llépol; llombrígol vs melic; mongeta vs fesol; mongeta tendra vs bajoca; nen vs xiquet; olivera vs oliver; rata pinyada vs rata patxet; tomàquet vs tomaca; veig vs bec; xemeneia vs fumera; etc.

Per a aquest propòsit de treball, resta molt a fer i ens caldrà la incorporació de nous col·laboradors i tothom hi és benvingut en aquest doble objectiu de recull i divulgació.

7. BIBLIOGRAFIA

ABELLÓ I SALA, Pere. “Els peixos de la platja de Torredembarra”. A Recull de Treballs núm. 8. Torredembarra: C. E. Sinibald de Mas, 2006, p 97-127.

AGUILÓ I FUSTER, Marian. Diccionari Aguiló. a cura de Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans., 1914-34.

AIXALÀ I CASELLAS, Josep. Hores vagaroses. El Vendrell: Impremta Ramon, 1932.

ALAYO, Joan. «Vint-i-quatre hores de la vida de Vilafranca». Vilafranca del Penedès: Tothom.

ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B.: Diccionari català-valencià-balear. 2a ed. Palma de Mallorca: Moll, 1978. 10 v. (DCVB)

- AMADES, Joan. Folklore de Catalunya II Cançoners, 2a edició. Barcelona: Editorial Selecta, 1979.
- BARGALLÓ VALLS, Josep i GRAS MINGUELLA, Rosalia. La festa major de Torredembarra a la segona meitat del segle XIX. Torredembarra: Centre d'Estudis Sinibald de Mas, 1988.
- BAS I SOCIAS, Narcís: La Nari. Edició d'Alfons Vidiella Ramon. El Vendrell: Impremta Ramon, 2006.
- BÀYER, Xavier i GUASCH, Cisco. Flora i fauna de l'espai natural Parc del Foix. Figueres: Brau, 2011.
- BÀYER, Xavier i GUASCH, Cisco. Itineraris de natura pel Gaià, el Foix i l'Anoia. El curs de l'any. Valls: Cossetània edicions, 2007.
- BENACH I TORRENTS, Manuel. Els vilafranquins del segle XX. Vilafranca del Penedès, 1978.
- BLANC I CANYELLES, Francesc. "El parlar del Martí Gatell Ramon. Hipòtesis d'interpretació filològica". A Estudis Altafullencs núm. 31, p. 23-29. Altafulla: Centre d'Estudis d'Altafulla, 2007.
- BOSCH I PLANAS, Joan; SOLÉ i BORDES, Joan. Aquella Festa Major vilafranquina. Vilafranca del Penedès: Vilatana, 1999.
- BOVÉ, Francesc de P. El Penedès. Folklore del balls, danses i comparses populars. El Vendrell: Impremta Ramon, 1926.
- CAMPLLONCH I ROMEU, Isidre. Cellers cooperatius de producció i venda. Barcelona, 1917.
- CARBONELL I ROVIRA, J. L'humor i el treball a Vilanova. Vilanova: [s. n.], 1951.
- CARBONELL I VIRELLA, Vicenç. «Mata, coscó i bargalló, topònims penedesencs». Miscel·lània Penedesenca núm. 14. Sant Sadurní: Institut d'Estudis Penedesencs, 1990, p. 33-48.
- Cartilla rústica per ús dels plantadors de vinyas americanas. Vilafranca del Penedès: El Labriego, 1899.
- COMES, Gabriel; GUAL, Iris. La mar dels pescadors de Baix a Mar. Torredembarra (1950-1995). Torredembarra: Centre d'Estudis Sinibald de Mas, 2011.
- COMES I NOLLA, Gabriel. De proa a popa. El món dels pescadors de Torredembarra a través de les seves dites. Tarragona: Mèdol, 1995.
- COMES NOLLA, Gabriel. "Els exvots dels pescadors de Baix a Mar. Torredembarra". A Recull de Treballs núm. 12. Torredembarra: C. E.

Sinibald de Mas, 2011, p 21-32.

COMES NOLLA, Gabriel. "La cançó de taverna a Torredembarra". A Recull de Treballs núm. 1. Torredembarra: C. E. Sinibald de Mas, 1983, p 95-101.

CORBERA, Jordi; ABELLÓ, Pere; GUAL, Iris. Peixos i altra vida marina de la platja de Torredembarra. Torredembarra: Centre d'Estudis Sinibald de Mas, 2009.

CRUAÑES I OLIVER, Esteve. El llibre de l'Arboç. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 1985.

CUSCÓ CLARASÓ, Joan. El toc de castells. Vilafranca: Andana, 2008.

GARCIA I SOLER, Xavier. La vida marinera a Vilanova i la Geltrú. Barcelona: Selecta, 1980.

GARRIGA, Ramon. «Nit de Nadal: recorts de Pachs». A: Certamen Literari Musical Festa Major de 1903. La Violeta. Vilafranca: Impremta Claret, 1904, p. 61-70.

GIRALT I RAVENTÓS, Emili. Vocabulario panadesense de la viña y el vino. Mecanoscrit inèdit dipositat al Vínseum. 1956?

GOMIS, Cels. Botànica popular. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1891.

GRIERA I GAJA, Antoni. La vinya. La verema. El vi. Sant Cugat del Vallès: Instituto Internacional de Cultura Romànica, 1965.

GUAL, Josep. «La mar fonda». A: Barques i fogons de Vinaròs a Calafell. Tarragona: Mèdol, 1990.

GUAL, Iris i Maria GUAL. "Les plantes del Roquer". A Recull de Treballs núm. 11. Torredembarra: C. E. Sinibald de Mas, 2010, p 27-57.

GUAL, Iris i Maria GUAL. "Les plantes més humils". A Recull de Treballs núm. 5. Torredembarra: C. E. Sinibald de Mas, 1998, p 67-77.

GUAL I FIGUEROLA, Iris. "La vegetació dels Muntanyans". A Recull de Treballs núm. 4. Torredembarra: C. E. Sinibald de Mas, 1996, p 57-64.

GUAL I GALLOFRÈ, Josep. "Breu història d'un ofici", dins ALIÓ FERRER, Joan. El món de la fusta a Tarragona. Tarragona: Impremta Virgili, 2001, p. 21-26.

GUAL I GALLOFRÈ, Josep. "El roquer de Torredembarra i els seus topònims". A Recull de Treballs núm. 10. Torredembarra: C. E. Sinibald

de Mas, 2009, p 125-136.

GUASCH ALBERNI, Rosa Maria. "Salutació" a La mar dels pescadors de Baixa a Mar,

LLORENS I JORDANA, Rodolf. La ben nascuda. Vilafranca del Penedès: Avant, 1937.

MANENT I SEGIMON, Albert. Els noms populars de núvols, boires i vents del Penedès. Vilassar de Mar: Oikos-Tau, 1998.

MESTRE I RAVENTÓS, Pere. «Avifauna del Penedès». Miscel·lània Penedesenca núm. 6. Sant Sadurní: Institut d'Estudis Penedesencs, 1983, p. 119-154.

MESTRE I RAVENTÓS, Pere. «Ocells del Penedès». Miscel·lània Penedesenca núm. 1. Sant Sadurní: Institut d'Estudis Penedesencs, 1978, p. 119-154.

MONTANYA I MARTÍ, Maria Teresa. Els noms de llocs sotaiguats de la mar sitgetana a la rapitenca. 2 vols. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1991.

NOGUERA FIGUERAS, Maria. "Plantes d'Altafulla" a Estudis Altafullencs, núms. 31 a 36.

PARÉS, Àngels. «La parla col·loquial». A: Descubrim Vilanova i la Geltrú. El llibre del mestre. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament de Vilanova i la Geltrú, 1999.

PI DE CABANYES, Oriol. El parlar de Vilanova i la Geltrú: alguns mots i locucions no recollits fins ara als diccionaris. A Jornades de la Secció Filològica de l'IEC a Sitges: Homenatge a Roca-Pons (14-15 de maig de 2010). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2012, p. 53-62.

PUJOL CODINA, Albert. "Comentari a la bibliografia ornitològica de Torredembarra i rodalia". A Recull de Treballs núm. 1. Torredembarra: C. E. Sinibald de Mas, 1983, p 13-19.

PUJOL CODINA, Albert. "Els ocells a Torredembarra durant l'onada de fred del gener de 1985". A Recull de Treballs núm. 3. Torredembarra: C. E. Sinibald de Mas, 1985, p 7-15.

PUJOL I VILA, Josep. 10.000 Refranys catalans. 370 Frases fetes. Tarragona: Arola editors, 2012.

QUEROL I ROVIRA, Carles. Subirats. Conèixer el seu atractiu, viure'l i gaudir-lo. Subirats, Ajuntament de Subirats, 2008.

RAMON I VIDALES, Ramon. El carro del vi. El carro desfet.

Barcelona: Millà, 1932.

RAMON I VIDALES, Ramon. Ferro fret. Drama en actes de costums populars vendrellenques. Barcelona: Biblioteca Teatràlia, 1909.

RAMON I VIDALES, Ramon. «Lo pilà de sis». A: Certamen Literari Musical Festa Major de 1903. La Violeta. Vilafranca: Impremta Claret, 1904, p. 53-59.

RAMON I VIDALES, Ramon. Vaca de llet. Barcelona: L'Avenç, 1909.

ROIG I RAVENTÓS, Emerencià; AMADES, Joan. «Vocabulari de la pesca». Butlletí de Dialectologia Catalana. [Barcelona: Institut d'Estudis Catalans], núm. 14 (1926).

ROS I GÜELL, Josep; ROSSELL I VILAR, Pere. Elaboració y criansa dels vins del Penedès. Vilafranca, 1910.

SABATÉ I MILL, Antoni. De prop i de lluny. La vila i alguna gent. Vol. 1. Vilafranca: El 3 de vuit, 1994.

SADURNÍ I VALLES, Pere. Retalls del folklore penedesenc. Vilafranca: Museu de Vilafranca, 1982.

SADURNÍ I VALLES, Pere. Vocabulari del vinyater penedesenc. Vilafranca: Institut d'Estudis Penedesencs, 1996.

SALVADÓ I CABRÉ, Humbert. «Recull de noms populars d'ocells al Penedès.». Miscel·lània Penedesenca núm. 5. Sant Sadurní: Institut d'Estudis Penedesencs, 1982, p. 195-212.

SOLÉ I BORDES, Joan; CERCÓ I RIMBAU, Joan. El llibre de les catànies i les coques de Vilafranca. Valls: Cossetània, 2009.

SOLÉ MERCADÉ, Magda. "Recull de renoms de la Torre (1)". A Recull de Treballs núm. 2. Torredembarra: C. E. Sinibald de Mas, 1984, p 139-143.

TARRIDA I BONET, Joan. «Lo caçador d'aucells». La Lluanera núm. 7. Sant Sadurní, 1888.

VALLS, Josep M. "Toponímia costanera de casa i de la rodalia". A Recull de Treballs núm. 5. Torredembarra: C. E. Sinibald de Mas, 1998, p 37-51.

VIDAL I VALENCIANO, Gaietà. La vida en lo camp. Quadros de costums catalanes. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1867.

VIDAL I VALENCIANO, Gaietà. Narració descriptiva de la Festa Major de Vilafranca del Panadès. Vilafranca del Penedès: Impr. Pere Alegret, 1912.

VINYALS, Queti; CUATRECASAS, Blanca. «El parlar vilanoví». 08800 Revista municipal núm. 8. Vilanova i la Geltrú: Ajuntament, 2000, p. 5-9.